

Κοινωνικά δίκτυα και προσωπικότητα-II

“Οι χρήστες των κοινωνικών δικτύων παρατηρείται ότι συχνά δημοσιεύουν εθελοντικά πάρα πολλές αλλά καθαρά ιδιωτικές πληροφορίες σε αυτά. Η πραγματικότητα αυτή έρχεται σε αντίθεση με την προστασία της ιδιωτικής ζωής κατά τους ισχύοντες κανόνες δικαίου, οι οποίοι είναι πολύ αυστηροί. Η διαφοροποίηση αυτή ίσως σηματοδοτεί την ανάγκη επανεκτίμησης της νομικής έννοιας της ιδιωτικότητας και, αντίστοιχα, της ανάγκης ενός πιο σταθερού προσανατολισμού προς την αξία της κοινότητας, της οξείας, της ομάδας και του συνόλου.”

Τα κοινωνικά δίκτυα¹, με κέντρο το Facebook, απασχολούν τους νομικούς κυρίως από την πλευρά της πιθανής προσβολής της ιδιωτικής ζωής των χρηστών και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων τους². Από την αρ-

Μαρία Κανελλοπούλου-Μπότη,

Επίκ. Καθηγήτρια Ιονίου Παν/μίου,
Δικηγόρος

χή φαίνεται ότι παρουσιάστηκε το παράδοξο, από νομικής πλευράς, οι χρήστες οικειοθελώς να δημοσιεύουν στα κοινωνικά δίκτυα πληροφορίες τις οποίες εύλογα, θα ήθελαν να τηρήσουν αυστηρά ιδιωτικές³. Διαμορφώθηκε επομένως μια ένταση και μια απόκλιση από τη θεωρητική βάση που στηρίζει το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και την προστασία των προσωπικών δεδομένων από την πραγματική προσφορά και διάχυση ιδιωτικής φύσης πληροφοριών από τους χρήστες στα κοινωνικά δίκτυα, πληροφοριών που συχνά είναι, κατά τον νόμο, ευαίσθητα, μάλιστα, προσωπικά δεδομένα⁴.

Η θεωρητική βάση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, όταν αυτό συνδέεται με ιδιωτικές πληροφορίες, είναι, συγκεκριμένα, η προστασία της αυτονομίας του ατόμου σε σχέση με το ποιες πληροφορίες για αυτό θα γίνουν γνωστές σε άλλους, και επομένως, η προστασία της ελευθερίας αυτοκαθορισμού του⁵. Το δικαίωμα στον πληροφοριακό αυτοκαθορισμό έχει αναχθεί σε συνταγματικό δικαίωμα⁶, αναδεικνύοντας τη σημασία που έδωσε ο συντακτικός νομοθέτης και μάλιστα, σε όλη την Ευρώπη (προστασία και μέσω της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κ.λπ.⁷).

Η ανακοίνωση (ανάρτηση) στο Facebook από έναν χρήστη ότι είναι ομοφυλόφιλος ή μουσουλμάνος, αποτελεί⁸

1. Για έναν ορισμό των κοινωνικών δικτύων βλ. *boyd, d., and Ellison, N., (2007), Social Networking Sites: Definition, History, and Scholarship, Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), διαθέσιμο στο <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>. Η *boyd* αναγράφει το όνομά της με μικρό το πρώτο γράμμα.
2. Έχει ήδη σχηματισθεί μεγάλη βιβλιογραφία σχετικά με αυτό, βλ. ενδεικτικά *Καράκωστα Ι., Δίκαιο και Internet, Νομικά ζητήματα του διαδικτύου, 2009, του ίδιου, Προστασία της ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 2004, 468 επ., Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., Ιστοίποιοι Κοινωνικές Δικτυώσεις ως Εθνική, Ευρωπαϊκή και Διεθνής Πρόκληση της προστασίας της Ιδιωτικότητας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2010, Πσκοπάνη Α. Μ., Το φαινόμενο Facebook: αποδομώντας το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικότητας, στο Λαμπρινουδάκη Κ., Γκριτζάλη Σ., Μήτρου Α. & Κάτσικα Σ., (επιμ.) Προστασία της Ιδιωτικότητας & Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών, Τεχνικά και Κοινωνικά Θέματα, Παπασωτηρίου, 2010, σελ. 629-654, Παπαδόπουλος Μ., Καρπώνη Α., Privacy in the nook of Facebook, in *Bottis M. (ed.), An Information Law for the 21st century, Nomiki Bibliothiki, 2011, σ. 310, Gross R., Information revelation and privacy in online social networks, Proceedings, WPES' 05, Proceedings of the ACM workshop on Privacy in the Electronic Society, doi>10.1145/1102199.110214, Dwyer C., Hiltz S.R. Passerini K., Trust and Privacy Concern within Social Networking Sites: a Comparison with Facebook and MySpace, Proceedings of AMCIS 20(2006) 07, <http://aisel.aisnet.org/amcis2007/339>, Livingstone S., Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression, *New Media and Society* 10(3), 393-411 (2008), Barnes S.B., A Privacy Paradox: Social Networking in the United States (2006) *First Monday* 11(9), http://www.firstmonday.org/ISSUES/issue11_9/barnes/, Livingstone S. (2006) Children's Privacy Online: Experimenting with Boundaries Within and Beyond the Family, in R. Kraut, M. Brynin & S. Kiesler (eds) *Computers, Phones, and the Internet: Domesticating Information Technology*, 128-44. Oxford: Oxford University Press, Barnes S., A Privacy Paradox: Social Networking in the United States, *First Monday*, volume 11, number 9, 2006, Madden M. & Lenhart A., Teens, privacy and online social networks: How teens manage their online identities and personal information in the age of MySpace (2007), Pew Internet and American Life Project, Rosenblum D., To Join or Not to Join: the Illusion of Privacy in Social Networks with Mixed Public and Private User Profiles, *Zheleva E. & Getoor L., Proceedings of the 18th International Conference on world wide web, ACM New York, 2009, David Rosenblum, What Anyone Can Know: The Privacy Risks of Social Networking Sites, IEEE Security and Privacy, vol. 5, no. 3, pp. 40-49, May-June 2007,***

- doi:10.1109/MSP.2007.75, Balachander K. & Wills C., Characterizing privacy in online social networks, WOSN 2008, Proceedings on the first workshop on online social networks, New York, 2008, Strater K. & Richter H., Strategies and Struggles with Privacy in an Online Social Networking Community, Proceedings of the 22nd British HCI Group Annual Conference on People and Computers: Culture, Creativity, Interaction, volume 1, British Computer Society Swinton, 2008,
3. Παραδείγματα αναφέρονται στο άρθρο της Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., βλ. ανωτ. σελ. 186 επ., που σχολιάζεται εδώ. Βλ. και Gross R. & Acquisti A., Information Revelation and Privacy in Online Social Networks (The Facebook Case) Pre-proceedings version, ACM Workshop on Privacy in the Electronic Society (WPES), 2005.
4. Βλ. άρθρο 7 Ν 2472/1997, ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα.
5. Δεν επιχειρείται εδώ μια πλήρης ανάλυση της προβληματικής για το ποια είναι η καταλληλότερη θεωρητική βάση για το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, καθώς σε σχέση με αυτό υπάρχει, βέβαια, μεγάλη βιβλιογραφία και άλλωστε, οι θέσεις π.χ. μεταξύ Ευρωπαίων και Αμερικανών θεωρητικών συχνά διαφέρουν πολύ. Εντελώς ενδεικτικά γι' αυτή τη διαφορά βλ. Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., Η προστασία της ιδιωτικής ζωής και η ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα-σκέψεις σε σχέση με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ΗΠΑ, τμή. τόμος Μ. Σταθόπουλου, Σάκκουλας, 2010, 833-846.
6. Βλ. ενδεικτικά Σωτηρόπουλο Β., Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, εκδ. Α. Σάκκουλα, 2006.
7. Στις ΗΠΑ μόνο η προστασία της ιδιωτικής ζωής επιτυγχάνεται σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας με επλεκτική, ανά περίπτωση, ρύθμιση (βλ. Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., ό.π.).
8. Απόφαση του ΕΔΔΑ, Bodil Lindqvist, υπόθεση C-101/01, Συλλογή Νομολογίας ΕΔΔΑ 2003, I-12971, διαθέσιμη στο www.cyberlaw.org.

κατά τον νόμο επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. Η συγκατάθεση του υποκειμένου ευαίσθητων δεδομένων δεν αρκεί για να νομιμοποιήσει την επεξεργασία τους (άρθρο 7 παρ. 2). Κατά το ημεράδιο α' στ. γ' της παρ. 2 άρθρου 7 Ν 2472/1997, απαιτείται άδεια της Αρχής Προστασίας Δεδομένων και για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, ακόμη κι όταν το υποκείμενο έχει δώσει τη συγκατάθεσή του για την επεξεργασία τους⁹. Βέβαια, παρατηρείται ότι «...ο Νόμος δεν εισάγει περιορισμούς στο δικαίωμα έκφρασης του υποκειμένου των δεδομένων, αλλά στα δικαιώματα εκείνων που επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα που δημοσιοποίησε το υποκείμενο...»¹⁰. Σε κάθε περίπτωση όμως, είναι σαφές ότι τουλάχιστον το πνεύμα του νόμου επιβάλλει, έστω, κάποιον έλεγχο στην επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων των υποκειμένων τους, και θέτει κατά κάποιον τρόπο, έναν προβληματισμό για την επεξεργασία αυτή -εδώ, τη δημοσιοποίηση, μάλιστα, στο διαδίκτυο- έστω κι εάν γίνεται από το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων. Άλλωστε, και η συγκατάθεση, από το ίδιο το υποκείμενο, στην επεξεργασία δεδομένων από τρίτους δεν έχει κριθεί πάντοτε νόμιμη: ενδεικτικά, στην απόφαση 92/2001 της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων κρίθηκε ότι η συναίνεση στην επεξεργασία στη συγκεκριμένη περίπτωση (υπόθεση τηλεοπτικής εκπομπής «Big Brother») ήταν αντισυνταγματική, παράνομη και αντίθετη στα χρηστά ήθη¹¹.

9. Βλ. Αρμαμέντου Ρ. & Σωτηρόπουλου Β., Προσωπικά δεδομένα, Ερμηνεία Ν 2472/1997, Σάκκουλας 2005, σελ. 231επ.

10. Αρμαμέντου Π. & Σωτηρόπουλου Β., ό.π., 231.

11. Με την απόφαση 92/2001 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων στην υπόθεση Big Brother κρίθηκε ότι «...Με βάση τα στοιχεία αυτά, είναι φανερό ότι για λόγους εξυπηρέτησης των αναγκών της εκπομπής, και όχι μόνο, αφού η προβολή είναι αδιάλειπτη και μέσω του διαδικτύου, οδηγείται σε εξαφάνιση η ιδιωτική ζωή ως πυρήνας της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η αναλαμβανόμενη υποχρέωση τείνει στον εξευτελισμό της αξίας του ανθρώπου κατά παράβαση και της επιταγής του άρθρου 2§1 Σ. Πράγματι, αριθμός πολιτών με αποκλειστικό σκοπό τη μικρή πιθανότητα κέρδους και την επιτυχία «δημοσιότητας», εμφανίζεται να απαλλοτριώνει την προσωπική του ζωή και να γίνεται έρμαιο της τηλεθέασης. Ο συμβαλλόμενος πολίτης γνωρίζει ότι δεν υπάρχει γι' αυτόν περίπτωση ιδιωτικότητας. Κάθε στιγμή του εικοσιτετραώρου είναι ορατός από άοριστο αριθμό προσώπων. Ελέγχεται η παραμικρή του κίνηση, δεν μπορεί να αποκρύψει καμία δραστηριότητά του, ακόμη και εκείνη που κατά παράδοση γίνεται σε μοναχικότητα, ενώ αδυνατεί και ενστικτώδεις ενέργειές του να ορίσει εκτός θεαματικότητας. Απαξιώνεται η ανθρωπινή του ύπαρξη και παρασύρεται από την τηλεθέαση, χωρίς να μπορεί να αντιδράσει. Εξευτελίζεται πολλές φορές, χωρίς ο ίδιος να το αντιλαμβάνεται. Και ο ύπνος του παρακολουθείται και προβάλλεται. Γίνεται κυριολεκτικά άθρυμα του σταθμού, αλλά και του κοινού που παρακολουθεί την εκπομπή ή την ιστοσελίδα του διαδικτύου. Όλα αυτά συνοδεύονται με την πλήρη απομόνωση του από τον εξωτερικό κόσμο, ακόμα κι αν αυτό επιβάλλεται από λόγους ανωτέρας βίας. Δεν έχει τηλέφωνο, δεν έχει τηλεόραση ή ραδιόφωνο, δεν μπορεί να δεχθεί επισκέψεις τρίτων, να στείλει μία επιστολή, αλλά ούτε και να ικανοποιήσει οποιαδήποτε καταναλωτική του ανάγκη, αφού τα αναγκαία τρόφιμα προσκομίζονται με μέριμνα του παραγωγού. Με τις συνθήκες αυτές η συναίνεση του υποκειμένου, η οποία νομιμοποιεί τον υπεύθυνο της επεξεργασίας να συλλέξει προσωπικά δεδομένα και να δημιουργήσει αρχείο, είναι αντισυνταγματική, παράνομη και αντίθετη με τα χρηστά ήθη, αφού δημιουργεί συμπεριφορά αντικείμενη προς τις προεκτεινόμενες συνταγματικές διατάξεις του σεβασμού και της προστασίας της

Κι ενώ το νομικό πλαίσιο είναι σε γενικές γραμμές αυτό που περιγράφηκε, εντυπωσιάζει η χωρίς πολλή σκέψη, καθώς φαίνεται, αθρόα δημοσίευση από τους ίδιους τους χρήστες συχνά ιδιαίτερα ιδιωτικών πληροφοριών στα κοινωνικά δίκτυα¹². Τις πληροφορίες αυτές λογικά, ποτέ δεν θα αποδέχονταν οι ίδιοι να δουν δημοσιευμένες π.χ. σε μια εφημερίδα, η οποία μάλιστα, σε ευθεία αντίθεση με μια διαδικτυακή δημοσίευση, σύντομα μετά την έκδοση και κυκλοφορία της, θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο να ανευρεθεί και να ξαναδιαβαστεί.

Η σταθερή βούληση των χρηστών να δημοσιεύουν στα κοινωνικά δίκτυα ακόμη και τις πιο ιδιωτικές πληροφορίες που τους αφορούν¹³ μας αναγκάζει να επανεξετάσουμε την έννοια και την αξία της ιδιωτικότητας, κυρίως όταν αυτή φαίνεται να υποχωρεί έναντι της ικανοποίησης κάποιας άλλης ανάγκης-με πρώτη, λογικά, την επικοινωνία (εδώ, μέσω των κοινωνικών δικτύων) και την ελευθερία της έκφρασης.

Ο τρόπος με τον οποίον είναι σχεδιασμένα τα κοινωνικά δίκτυα, βέβαια, παίζει ως προς αυτό σημαντικό ρόλο, γιατί τα κοινωνικά δίκτυα είναι κατασκευασμένα με στόχο τη δημόσια, ανοικτή προσφορά πληροφορίας¹⁴. Όπως ο «κώδικας είναι κανόνας»¹⁵, με την έννοια του Lessig (η τε-

αξία του ανθρώπου, από τις οποίες απαγορεύεται η παραιτήση, αλλά επιπρόσθετα με τη συναίνεση αυτή, συνάπτεται σύμβαση με την οποία δεσμεύεται υπέρμετρα η ελευθερία και ως εκ τούτου είναι άκυρη...», www.dpa.gr. Σημειώνεται ότι η απόφαση αυτή έχει ανακληθεί με την απόφαση 73/2011 της Αρχής.

12. Βλ. ενδεικτικά Theodorou R., Online vs. offline privacy "settings": a peculiar (and dangerous) paradox και Yannopoulou G., The right to privacy: oscillating between tolerable and intolerable surveillance, και τα δύο άρθρα υπό δημοσίευση στο Surveillance in Academia, Bottis M., (ed.), Νομική Βιβλιοθήκη (2012).

13. «...Οι έφηβοι αποκαλύπτουν τις πιο μύχιες σκέψεις τους και συμπεριφορές στο διαδίκτυο...», Barnes, A Privacy Paradox, ό.π. Βλ. και παρατηρήσεις της Παναγοπούλου-Κουτναίτη Φ., στο άρθρο που σχολιάζεται εδώ. Πρόκειται για τη λεγόμενη «αυτοέκθεση», ως μοντέλο που συναντάται στο Facebook (self-exposure), βλ. Πισκοπάκη Α.Μ., ό.π., 640.

14. «...Τα ίδια τα κοινωνικά δίκτυα ωθούν τους χρήστες τους στη διατήρηση ανοικτών, δημόσιων προφίλ, εκθέτοντας έτσι τα στοιχεία τους σε κοινή θέα. Όλες σχεδόν οι εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης έχουν ως προκαθορισμένη ρύθμιση το ανοικτό προφίλ. Είτε αυτό αφορά σε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, είτε όχι. Πρέπει ο ίδιος ο χρήστης, αφού ανοίξει τον προσωπικό του λογαριασμό, να αλλάξει τις ρυθμίσεις, περιορίζοντας έτσι το κοινό των προς δημοσίευση πληροφοριών. Το Facebook για παράδειγμα, όταν άλλαξε την πολιτική προσωπικών δεδομένων πριν από δύο χρόνια (2009) στις επιλογές που έδινε στους χρήστες του, σε περίπτωση που είχαν προηγουμένως ορίσει ως κλειστό το προφίλ τους, ως προεπιλογή του συστήματος εμφανιζόταν το ανοικτό προφίλ, και δευτερευόντως η επιλογή «Παλιές ρυθμίσεις» χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται ποιος είναι αυτός οι παλιές ρυθμίσεις (<http://www.socialbakers.com/blog/16-wrong-direction-facebook-pushes-users-to-pen-profiles/>). Ένας όχι ιδιαίτερα εξοικειωμένος χρήστης θα μπορούσε εύκολα να μπερδεύει και να μην αντιληφθεί πως πίσω από αυτήν την επιλογή κρύβεται το δικαίωμά του να διατηρήσει κάποια δεδομένα προσωπικά ή σε περιορισμένο κύκλο. Επίσης, αφαιρέθηκαν κάποιες δυνατότητες περιορισμού πρόσβασης σε συγκεκριμένες πράξεις (όπως σχόλια, likes και λοιπά). Αυτάματα λοιπόν, ένα μέρος της διαδικτυακής ζωής του χρήστη γίνεται, είτε το θέλει είτε όχι σε δημόσια θέα...», Theodorou R., ό.π.

15. Lessig L., «code is law», βλ. Code and other laws of cyberspace, 1999, Basic Books, '...στον πραγματικό χώρο αναγνωρίζουμε πως οι κανόνες

χνολογία των υπολογιστών καθορίζει, ανάμεσα σε άλλα, τη συμπεριφορά των χρηστών) κι εδώ ο κώδικας είναι νόρμα, εκφράζει και δημιουργεί ταυτόχρονα την “by default”¹⁶ ορθή συμπεριφορά του χρήστη. Είναι ένα εύγλωττο παράδειγμα για την ορθότητα του ισχυρισμού ότι η τεχνολογία δεν είναι ουδέτερη: αντίθετα, η τεχνολογία μας κατευθύνει προς συγκεκριμένη συμπεριφορά, μας διδάσκει συγκεκριμένη συμπεριφορά επίσης. Η τεχνολογία του διαδικτύου και ειδικότερα, για τα παρόντα ερωτήματα, η τεχνολογία των κοινωνικών δικτύων επαναφέρει το ερώτημα με ποιον τρόπο άραγε η τεχνολογία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους ανθρώπους για να σχηματιστούν όπως θέλουν οι ίδιοι τη ζωή τους¹⁷;

Τα κοινωνικά δίκτυα δεν είναι, σε καμία περίπτωση οι πλατφόρμες στις οποίες θα σκεπτόταν κανείς, ως πρώτο μέλημά του μάλιστα, να εφαρμόσει τις τεχνικές “privacy by design”, τον σχεδιασμό δηλαδή του δικτύου με ήδη ενσωματωμένες από τεχνολογικής απόψεως “δικλείδες ασφαλείας” ως προς την προστασία της ιδιωτικότητας¹⁸. Ανοικτή επικοινωνία και ελευθερία έκφρασης έρχονται σε αντίθεση με οποιαδήποτε σκέψη για ταυτόχρονη προστασία της ιδιωτικότητας του χρήστη του κοινωνικού δικτύου. «...Το διαδίκτυο ερμηνεύει τη λογοκρισία σαν ζημία και βρίσκει τρόπους να “περνά” γύρω της...»¹⁹. Εάν η θέση αυτή γίνει δεκτή, και παραδεχτούμε ότι η τεχνολογία του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων ειδικότερα δεν μπορεί να ενσωματώσει ασφαλιστικές δικλείδες ασφαλείας που θα μπορούσαν να επιβάλλουν τεχνολογικά τη νομική θέση περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής, τότε βρισκόμαστε μπροστά σε μια καταρχήν ομολογία αδυναμίας ρύθμισης με την τεχνολογία, η οποία θα έρθει να συμπληρώσει την αδυναμία συμφωνίας και επιβολής μιας νομικής ρύθμισης για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον πραγματικό και τον ψηφιακό κόσμο.

Η ερώτηση δεν είναι ούτε πώς θα βρούμε τον τεχνολογικό τρόπο επιβολής της προστασίας ιδιωτικότητας, όπως

την ξέραμε μέχρι τώρα, ούτε πώς θα φτάσουμε να συμφωνήσουμε σε μια νομική έννοια για την ιδιωτικότητα, εφαρμόσιμη και στον πραγματικό και στον ψηφιακό κόσμο. Αντίθετα, καθώς επαναδιατυπώνουμε τα ερωτήματά μας, η ορθή ερώτηση εδώ είναι, κατά τη γνώμη μου, μήπως τα στοιχεία που έχουμε για την ιδιωτικότητα στα κοινωνικά δίκτυα μας διδάσκουν ότι οι άνθρωποι πραγματικά ενδιαφέρονται περισσότερο για τη σχέση τους με άλλους ανθρώπους παρά για το αντίθετο, πώς θα προστατευτούν από τη σχέση αυτή -μήπως οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από ψυχολογικής πλευράς την ανοικτή και χωρίς ιδιαίτερα όρια επικοινωνία με τους άλλους. Επίσης, «...η αξία του Facebook δεν έγκειται μόνο στο περιεχόμενο που παρέχεται...αλλά στην αναπαραγωγή²⁰ σε ηλεκτρονική μορφή στο διαδίκτυο των ανθρώπινων σχέσεων και των σχέσεων εμπιστοσύνης, επομένως μια δικαστική διαμάχη λόγω παραβίασης της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων είναι ένα άμεσο κτύπημα στον πυρήνα των σχέσεων εμπιστοσύνης και των συνδέσμων τους οποίους το Facebook σκοπεύει να υποστηρίξει και οι οποίοι είναι ένα απαραίτητο συστατικό της Κοινωνίας της Πληροφορίας...»²¹-της κοινωνίας γενικότερα, μπορεί κάποιος, ασφαλώς, να προσθέσει εδώ.

Έτσι, ίσως πρέπει να επαναδιατυπώσουμε και τον κανόνα περί «αυτόματης» διάπραξης αδικοπραξίας και προσβολής προσωπικών δεδομένων, για την οποία οφείλεται μάλιστα αποζημίωση, όταν κάποιος αναρτά μια φωτογραφία π.χ. από μια κοινωνική συνεισίαση στο Facebook χωρίς να λάβει τη συναίνεση όλων των απεικονιζόμενων²². Η αποδοχή μας ότι η δημοσίευση της φωτογραφίας αυτής, δεν ισοδυναμεί καταρχήν (“by default”) με άδικη πράξη συμφωνεί με το συνήθως συμβαίνον στην πράξη κι επομένως, απολαμβάνει το ανεκτίμητο πλεονέκτημα υπέρ οποιουδήποτε κανόνα δικαίου ότι συμβαδίζει με την κοινωνική πραγματικότητα, και συγκεκριμένα εκφράζει μια συμπεριφορά που είναι στην πλειονότητα των χρηστών εντελώς αποδεκτή. Επίσης, η παραδοχή αυτή θα επαναφέρει τη συζήτηση, λόγω της κοινωνικής σχέσης, λόγω του ότι ζούμε μαζί με άλλους και όχι χωριστά από αυτούς, μήπως πρέπει να ανεχόμαστε αυτού του είδους τις «προσβολές» -μήπως, μά-

δικαίου ρυθμίζουν, με Συντάγματα, νόμους και άλλες κωδικοποιήσεις. Στον κυβερνοχώρο, πρέπει να κατανοήσουμε πως ρυθμίζει ο κώδικας, πως το λογισμικό και το hardware τα οποία έχουν κατασκευάσει τον κυβερνοχώρο ο οποίος έχει γίνει αυτό που είναι, αυτά επίσης ρυθμίζουν τον κυβερνοχώρο όπως αυτός είναι. Όπως έχει πει ο William Mitchell, ο κώδικας στον κυβερνοχώρο είναι ο νόμος του κυβερνοχώρου. Ο κώδικας είναι κανόνας...Μπορούμε να χτίσουμε, να κατασκευάσουμε ή να κωδικοποιήσουμε τον κυβερνοχώρο με σκοπό μια προστατέψουμε αξίες οι οποίες δεν συμπεριλαμβάνουν κάποιο είδος κτιρίου. Ο κώδικας δεν ανευρίσκεται ποτέ, μόνο κατασκευάζεται και μόνο από εμάς. Όπως αναφέρει ο Mark Stefik, οι διαφορετικές παραλλαγές του κυβερνοχώρου υποστηρίζουν διαφορετικά είδη ονείρων. Εμείς επιλέγουμε, σοφά ή όχι. Ο κώδικας είναι νόμος», ό.π., σ. 6.

16. By default: ως κανόνας, και η παρέκκλιση από αυτό είναι η εξαίρεση στον κανόνα.
17. Capurro R., Information Technology and Technologies of the Self, διαθέσιμο στο www.capurro.de/self.htm.
18. Βλ. αναλυτικά για τον τρόπο κατασκευής σε σχέση με την ιδιωτικότητα Πισκοπάνη Α.Μ., ό.π. 636.
19. Φράση του Gilmore J., βλ. Delmer, Time magazine, December 6, 1993.

20. “Replication” στο πρωτότυπο κείμενο, βλ. επόμενη υποσημείωση.

21. Papadopoulos M., & Karoni A., ό.π., σελ. 348. Μετάφραση της γράφουσας.

22. Εάν δει κανείς αυτό το πραγματικό σε σχέση με μια αδικοπραξία της 914 ΑΚ, παρατηρεί ότι η αδικοπραξία προϋποθέτει πράξη παράνομη και υπαίτια που προκάλεσε ζημία, ώστε να θεμελιώνεται ευθύνη προς αποζημίωση. Όμως, στην περίπτωση της φωτογραφίας που δημοσιεύεται χωρίς τη συγκατάθεση ενός απεικονιζόμενου, έχουμε το παράνομο, η υπαίτιότητα ουσιαστικά δεν ερευνάται και επίσης, τίθεται ένα ζήτημα ως προς τον αιτιώδη σύνδεσμο και ως προς τη ζημία, η οποία ουσιαστικά «τεκμαίρεται» με μόνη την προσβολή και δεν απαιτεί καμία χωριστή θεμελίωση και απόδειξη, ενώ το ίδιο ισχύει για τον αιτιώδη σύνδεσμο προς αυτήν. Το παράδειγμα αφορά μια φωτογραφία η οποία δεν αποκαλύπτει μια πληροφορία την οποία δικαίως θα θεωρούσε κανείς ως εμπίπτουσα στην ιδιωτική ζωή ενός προσώπου (π.χ. μια φωτογραφία ενός μη δημοσίου προσώπου από μια κοινωνική εκδήλωση).

λιστα, συζητήσουμε και κατά πόσο παρόμοιες πράξεις είναι μάλιστα *επιθυμητές*, ως πράξεις που μας φέρνουν κοντύτερα στους άλλους, αντί να μας απομονώνουν από εκείνους. Έτσι αυτό που συμβαίνει στα κοινωνικά δίκτυα φαίνεται να εκφράζει στην πράξη την ιδέα του “ubuntu”, δηλαδή της κεντρικής έννοιας της κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης στην αφρικανική φιλοσοφία, κυρίως στους πληθυσμούς που μιλούν τη γλώσσα Bantu²³. Την έννοια “ubuntu” αναγνωρίζει η αφρικανική ήπειρος με την επεξήγηση «το να υπάρχουν σημαίνει να ανήκεις» (στην κοινωνική ομάδα), το άτομο υπάρχει ως άτομο μέσω άλλων ατόμων²⁴, η ζωή πρέπει να βασίζεται σε αξίες όπως έντονος ανθρωπισμός, φροντίδα, συμπόνια και σχετικές αξίες που διασφαλίζουν μια ευτυχιμένη και ποιοτική ανθρώπινη κοινωνική ζωή μέσα στο πνεύμα μιας οικογένειας²⁵. Αυτό σημαίνει βέβαια ότι «...η ιδιωτικότητα, αξία-κλειδί στις δυτικές κοινωνίες, μπορεί να θεωρηθεί λιγότερο σημαντική από μια προοπτική βασισμένη στη φιλοσοφία του “ubuntu”, ακόμη κι εάν δεχθούμε ότι υπάρχουν πολλές έννοιες για την ιδιωτικότητα στη Δύση και την Ανατολή...»^{26, 27}.

Έτσι, η φωτογραφία που είμαστε μαζί με κάποιον άλλον και την οποία βλέπουμε τυχαία στο Facebook μπορεί να μη μας προκαλέσει καμία απολύτως ανησυχία, μπορεί να μη μας προσβάλει με κανέναν τρόπο -αντίθετα, μπορεί να εκφράζει και να αποδεικνύει αυτές τις ανθρώπινες σχέσεις, μόνο μέσα από τις οποίες ο καθένας μας μπορεί να πραγματωθεί και να αισθανθεί υγιής²⁸. Παρόμοια αλλαγή στο δίκαιο περί ιδιωτικότητας, μια «αποποινικοποίηση» της δημοσιοποίησης μιας ανθρώπινης σχέσης με τον τρόπο αυτόν (ανάρτηση φωτογραφίας στο διαδίκτυο), θα μας έφερνε κοντύτερα σε κάποια επιθυμητή, ίσως, αποδυνάμωση μιας υπέρ του δέοντος ισχυρής στο ευρωπαϊκό δίκαιο προστασίας της ατομικής βούλησης και στην ανάλογη ενίσχυση της σημασίας της κοινότητας, της ομάδας, της σχέσης, του συνόλου.

Οι σκέψεις αυτές ασφαλώς δεν υποτιμούν την αξία της προστασίας της ιδιωτικής ζωής για τους ανθρώπους. Και

μόνο το γεγονός, βέβαια, ότι *συζητείται* εάν η αξία της ιδιωτικότητας είναι μια αξία λειτουργική ή μια αξία εγγενής²⁹, σηματοδοτεί μια υποδεέστερη θέση της ιδιωτικότητας έναντι άλλων αξιών, για τις οποίες ουδέποτε έγινε παρόμοια συζήτηση (π.χ. αξία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου). Πραγματικά, η πραγματοποίηση και η ολοκλήρωση του εαυτού συνδέεται αναπόσπαστα με μια αίσθηση του χώρου: «η ολοκλήρωση του εαυτού είναι στενότητα συνδεδεμένη με τη διαδικασία της θέσης των ορίων του καθενός³⁰», ενώ η πραγμάτωση του εαυτού έχει σχέση με την ελευθερία να παραχωρεί ή να απαγορεύει την πρόσβαση στον εαυτό του καθενός ή την ικανότητα να αποκαλύπτει κανείς ή να κρύβει όψεις του εαυτού του, όπως ο καθένας επιθυμεί³¹. Αλλά η ολοκλήρωση, η πραγμάτωση του εαυτού δεν είναι δυνατή, ούτε επιθυμητή, ούτε έχει κανένα νόημα, όταν αυτή επιχειρείται μακριά από τους άλλους ανθρώπους, όταν αφορά ένα πρόσωπο μόνο του και δεν αφορά τις σχέσεις του με τους άλλους και με το σύνολο. Έτσι, ο άνθρωπος πρέπει να αντιμετωπίζεται μέσα στο διαπροσωπικό του πλαίσιο -όπως σχετίζεται με τους άλλους³². Με βάση αυτές τις παραδοχές, που φαίνονται να στηρίζονται από την επιστήμη, ίσως να πρέπει να ληφθεί υπόψη και στο δίκαιο ότι η συζήτηση για την ακριβή θέση και τα όρια της ιδιωτικότητας δεν έχει ασφαλώς τελειώσει, όπως, άλλωστε, αποδεικνύεται, για παράδειγμα, και από τις εκτενείς και ζωντανές διαφοροποιήσεις σήμερα για το δικαίωμα στη λήψη.

23. Βλ. *Ramose, M.B.* 2002. *Globalization and ubuntu*. Στο *Coetzee, P. & Roux, A.*, *Philosophy from Africa: A text with readings*, 2nd edition. Cape Town: Oxford University Press, 626-650, στη σελ. 642επ.
24. *Olinger, H.N., Britz, J.J. & Olivier, M.S.* 2005. *Western privacy and ubuntu: influences in the forthcoming data privacy bill*. In *Brey, P., Grodzinsky, F. & Introna, L.* (eds), *Ethics and new information technology, CEPE 2005*. Enschede, The Netherlands, 291-306.
25. *Broodryk, J.* 2002. *Ubuntu: Life lessons from Africa*. Ubuntu School of Philosophy. Pretoria: National Library of South Africa.
26. *Capurro R.*, *Information Ethics for and from Africa*, IRIE vol. 7/9, 2007, σ. 7.
27. Για μια διαπολιτισμική θεώρηση της ιδιωτικότητας βλ. *Capurro, R.* 2005. *Privacy: An intercultural perspective*. *Ethics and Information Technology*, 7(1): 37-47 και γενικότερα, *Capurro, R., Frühbauer, J. & Hausmanning, T.* (Eds). 2007. *Localizing the Internet: Ethical issues in intercultural perspective*. ICIE Series, Vol. 4, Munich: Fink.
28. Βλ. γενικά *Yalom I.*, (2001) *The Gift of Therapy: An Open Letter to a New Generation of Therapists and Their Patients*.

29. Ενδεικτικά βλ. *Rossler B.*, *The Value of Privacy*, Polity Press, 2004, *Tavani H.*, *Ethics and Technology, Controversies, Questions and Strategies for Ethical Computing*, 3rd edition, Wiley, 2011, σελ. 140 («...η ιδιωτικότητα προστατεύεται από μόνη της, έχει άραγε εγγενή αξία ή αξιολογείται ως μέσο προς κάποιο σκοπό, δηλαδή έχει λειτουργική αξία;». Βλ. και *Fried C.*, *Privacy: a Rational Context*, στο *Erman M.D., Williams M.B. & Gutierrez C.*, (επιμ.), *Computers, Ethics and Society*, New York: Oxford University Press, 1990, σελ. 51-67, ο οποίος επιλέγει τη μέση οδό, υποστηρίζοντας ότι η ιδιωτικότητα έχει και λειτουργική αξία, δηλαδή έχει αξία ως μέσο προς κάποιο σκοπό, αλλά επίσης, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη σημαντικών ανθρώπινων σκοπών, όπως η εμπιστοσύνη και η φιλία. Αντίθετα, ο *Moor (Moor J., Towards a Theory of Privacy for the Information Age*, στο *Baird R.M., Ramsower R., & Rosenbaum S.E.* (επιμ.), *Cyberethics: Moral, Social and Legal Issues in Computer Ethics*, Amherst NY: Prometheus Books, σελ.200-212) υποστηρίζει ότι η ιδιωτικότητα από μόνη της δεν έχει εγγενή αξία, αλλά αποτελεί την έκφραση της κεντρικότερης και βασικότερης αξίας της ασφάλειας των προσώπων, η οποία ασφάλεια όντως είναι διαπολιτισμικά ουσιαστική για την ανάπτυξη τους.
30. *Hall E.*, *The Hidden Dimension*, Garden City, NY: Doubleday, 1966, σελ. 11.
31. Ό.π.
32. Ο *Yalom*, βλ. παρακάτω, συνεχίζει εδώ: «...η μελέτη των πρωτευόντων θηλαστικών εκτός του ανθρώπου, αλλά και η μελέτη των πρωτόγονων ανθρώπινων πολιτισμών και της σύγχρονης κοινωνίας μας εφοδιάζει με πειστικά τεκμήρια που δείχνουν ότι η ανάγκη μας να ανήκουμε είναι ισχυρή και θεμελιώδης: ζούσαμε ανέκαθεν σε ομάδες με έντονη και μόνιμες σχέσεις μεταξύ των μελών τους. Η επιβεβαίωση είναι καθολική: για να αναφέρω μόνο ένα παράδειγμα, πολλές πρόσφατες μελέτες στην ψυχολογία της θετικής σκέψης τονίζουν ότι οι στενές σχέσεις είναι ένας αναγκαίος όρος για την ευτυχία...». *Yalom I.*, *Στον κήπο του Επίκουρου-Αφήνοντας πίσω τον τρόπο του θανάτου*, εκδ. Άγρα, 2008 (μετάφραση των *Ανδριτσάνου Ε. & Ζέρβα Γ.*), σελ. 129.